

10. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964 – IV // Офіційний вісник України. – № 29. – С. 38. – Ст. 1433.
11. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
12. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007.
13. Про Воєнну доктрину України : Указ Президента України від 15 червня 2004 р. № 648/2004.

Трюхан О. А., НУ "ОЮА"

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ

Стаття посвячена дослідженню особливостей правового регулювання труда молоді. В роботі аналізуються міжнародно-правові акти і деякі норми трудового законодавства України. Розглядається право молоді на труд в системі прав і свобод людини. Досліджуються особливості правового регулювання умов труда молодих працівників.

This article is devoted to the research of the peculiarities of the legal regulation of the youth work. The paper analyzes the international legal acts and some labor laws of Ukraine. The paper deals with the right of young people to work in the system of human rights and freedoms. Peculiarities of the legal regulation of the working conditions of the young workers are also studied

Найбільш уразливою та соціально незахищеною категорією населення є молодь. Через відсутність достатнього практичного досвіду, правових та професійних знань, а часто і моральної невідповідності до конкуренції на ринку праці, реалізувати своє право на працю молодим громадянам сьогодні складно. Різниця між рівнем домагань молоді людини високого життєвого рівня та можливостями його досягнення, між особистими сподіваннями та труднощами часто призводить до дезадаптації індивідуума, що в остаточному підсумку може призвести до поведінки протиправного характеру, тобто до злочинності, алкоголізму, наркоманії тощо.

Забезпечення зайнятості молоді є важливим для суспільства і держави, і у зв'язку з цим постають особливі завдання для правового регулювання в цій сфері. Ігнорування вказаної проблеми може призвести до відсутності кваліфікаційного кадрового потенціалу в країні, підвищення рівня незайнятості, злочинності серед молоді.

Питанням аналізу працевлаштування та трудових відносин молоді у науці трудового права завжди приділялася увага, на що вказують праці С. Ш. Абрамової, М. Г. Александрова, Б. К. Бегичева, Л. Я. Гінцбурга, О. О. Голованової, Д. О. Карпенка, Є. О. Монастирського, Ю. П. Орловського, О. І. Процевського, Г. І. Чанишевої.

Вказані праці не втратили наукової цінності, однак сформульовані у них висновки сьогодні потребують переосмислення, беручи до уваги політичні та соціально-економічні зміни, що відбулися за останні роки.

Наукові здобутки у цій сфері особливо необхідні сьогодні, коли триває кодифікація трудового законодавства, зокрема, підготовка проекту Трудового кодексу України. Тому, виходячи з наведених міркувань, дослідження правових проблем працевлаштування та трудових відносин молоді є актуальним та практично значущим.

Мета даного дослідження – проаналізувати міжнародно-правові стандарти у вказаній сфері.

Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні за сучасних умов являє собою єдине державне регламентування заходів, спрямованих на забезпечення трудової зайнятості молоді, що засновано на нормах міжнародних організацій, міжнародно-правових договорах і чинному законодавстві України.

Система міжнародно-правового регулювання з питань праці становить основу національної політики зайнятості більшості країн світу, в тому числі й України, трудове законодавство якої включає велику кількість міжнародно-правових актів про працю. Сьогодні заготовлюється проблема відповідності національного законодавства міжнародним стандартам, конвенціям Міжнародної організації праці [1].

Відповідно до ст. 9 Конституції України [2] діючі міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких дано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Аналогічне за змістом положення міститься в Законі України "Про міжнародні договори України" від 22 грудня 1993р. [3].

Стаття 8-1 КЗпП України визначає, що якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про працю, то застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди.

Найвпливовішими міжнародними організаціями, які регулярно здійснюють системні заходи у сфері вирішення актуальних проблем зайнятості молоді, є ООН та МОП.

У листопаді 1959 р. Генеральною Асамблеєю ООН було затверджено міжнародно-правовий акт, що регламентує працю неповнолітніх, Декларацію прав дитини [4], яку було ратифіковано 174 країнами. Питання зайнятості дітей висвітлюється в дев'ятому принципі вказаної Декларації, відповідно до якого повинен забезпечуватися захист дитини від усіх форм недбалого ставлення, жорсткості та експлуатації. Дитину не слід приймати на роботу до досягнення належного вікового мінімуму; їй у жодному разі не повинні доручатися чи дозволятися роботи або заняття, які були б шкідливі для її здоров'я чи освіти або перешкоджали її фізичному, розумовому чи моральному розвитку.

Одним із найважливіших засобів удосконалення законодавства і практичної діяльності держав-членів МОП у боротьбі проти використання праці неповнолітніх є прийняття і подальше дотримання конвенцій та рекомендацій, що регулюють трудові відносини. Міжнародне законодавство у соціальній сфері згідно з мандатом МОП починається із захисту дітей. З перших днів свого існування МОП спрямовувала свою законотворчу діяльність на викорінення дитячої праці, яка на порозі ери індустріалізації відноситься до найбільш важких "хвороб суспільства".

Конвенцію МОП про права дитини, ратифіковану Україною 27 лютого 1991 р. [5], прийнято на підставі Женевської Декларації прав дитини 1924 р., Декларації прав дитини, Загальної Декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Статтею 32 Конвенції передбачається право дитини на захист від економічної експлуатації та виконання будь-яких робіт, які можуть бути шкідливими для її здоров'я чи перешкоджати одержанню нею освіти або завдавати шкоди фізичному, розумовому, духовному, моральному чи соціальному розвитку. Конвенцією вимагається від країн, що її підписали, вжиття законодавчих, адміністративних, соціальних заходів, а також заходів у сфері освіти,

спрямованих на практичну реалізацію її принципових положень (зокрема встановлення мінімального віку для влаштування на роботу, визначення необхідних вимог про тривалість робочого дня та умови праці, введення в дію відповідних видів покарань чи інших санкцій з метою забезпечення ефективного виконання її положень), а також інших міжнародних документів аналогічного характеру. Аналогічні вимоги до трудової діяльності дітей передбачені у ст. 187 КЗпП України [5].

Кілька статей Конвенції спрямовано винятково проти найгірших форм праці дітей, таких, як сексуальний примус та розпусні насильницькі дії щодо них, продаж та незаконне перевезення їх із країни в країну з будь-якою метою і в будь-якій формі, а також проти інших форм експлуатації, що завдають шкоди дитині.

Внаслідок ратифікації Верховною Радою України 27 лютого 1991р. названого міжнародно-правового акта Україна де-юре приєдналася до світового товариства, взявши тим самим на себе зобов'язання стосовно забезпечення прав дітей, що проживають на її території.

Після кількох місяців свого існування МОП прийняла першу Конвенцію з проблем дитячої праці, якою встановлюється мінімальний вік зарахування на роботу в промисловості, *Конвенцію про мінімальний вік прийому дітей на роботу в промисловості № 59 від 22 червня 1937р.* [6]. Основною вимогою вказаної Конвенції була заборона дітям віком до 14 років працювати на промислових підприємствах.

Згодом МОП прийняла рішення створити всеохоплюючий документ про повне скасування дитячої праці – *Конвенцію 1983 р. про мінімальний вік для прийняття на роботу № 138 від 6 червня 1973 р.* [7, с. 37]. Вона поширюється на всі сфери економічної діяльності незалежно від того, оплачується праця дитини чи ні. Конвенція охоплює всі випадки праці неповнолітніх, виконання роботи як для іншої людини (наймача), так і за власною ініціативою.

Держава, що ратифікує Конвенцію № 138, зобов'язується зокрема дотримуватись принципів національної політики, спрямованої на безумовну заборону використання праці дітей, поступово збільшувати мінімальний вік при зарахуванні на роботу до досягнення підлітком повного фізичного й розумового розвитку.

Відповідно до ст. 2 Конвенції мінімальний вік влаштування на роботу не повинен бути меншим за вік завершення обов'язкової освіти і за всіх обставин не може бути меншим 15 років.

Рекомендація № 146 ставить умову: мінімальний вік для влаштування на роботу в усіх галузях економічної діяльності має бути єдиним і треба намагатися збільшити його до 16 років. Окремо також зауважується, що в країнах, де економіка й освіта не досягли належного рівня розвитку, мінімальний вік зарахування на роботу може бути встановлено на рівні 14 років. Ті країни, що реалізували це законодавче положення, у подальшому повинні інформувати МОП про причини, які не дозволяють переглянути мінімальний вік із метою його збільшення. Конвенцією також встановлюються різні вікові критерії влаштування на легкі та важкі роботи. Легкі роботи як джерело засобів існування дозволяються особам 15-річного та старшого віку, які ще не одержали обов'язкової освіти. Прерогативою компетентних уповноважених органів є віднесення того чи іншого виду роботи до розряду легких, а також визначення тривалості її та умов виконання.

Для виконання важких робіт ст. 3 передбачається обов'язкове встановлення мінімального віку – 18 років. Конвенцією припускається існування таких видів робіт, що не можуть бути віднесеними до категорії небезпечних, але для виконання яких потрібні люди більш зрілі та фізично розвиненіші, ніж 15-річні підлітки, тому для деяких видів робіт мінімальний вік установлюється в межах 16-17 років.

Окремо слід виділити конвенції МОП про нічні роботи – *Конвенцію про нічну працю підлітків у промисловості № 6* [7, с. 988] та *Конвенцію про обмеження нічної праці дітей та підлітків на непромислових роботах № 79* [7, с. 40], що регламентують виконання дітьми нічних робіт у промисловій та непромисловій сферах.

Конвенцією № 6 МОП забороняється виконання підлітками, яким не виповнилося 18 років, усіх видів нічних робіт на промислових підприємствах будь-яких типів. Нічним часом вважається період, що триває 11 год. безперервно, який охоплює проміжок між 22 та 5 год., з можливим винятком для тих, кому вже виповнилося 16 років і хто зайнятий на безперервних роботах, таких як виробництво чавуну і сталі.

Конвенцією № 79 також забороняються нічні роботи тим, кому не виповнилося 18 років, але продовжується тривалість періоду, встановленого Конвенцією № 6, вказуючи, що ніч – це період тривалістю 12 год. Для тих, кому не виповнилося 16 років, нічний період має передбачати час від 22 до 6 год. Проте компетентним органам слід встановити обов'язковий проміжок такої самої

тривалості для підлітків віком від 16 до 18 років на тих самих умовах, які забезпечують гнучкість застосування цього законодавчого положення.

Відповідно до п. 2 ст. 55 КЗпП України, осіб, молодших 18 років, заборонено залучати до нічних робіт. При цьому нічним вважається час з 22 год. до 6 год. ранку, незалежно від віку працівників. Отже, у сфері регламентації праці неповнолітніх у нічний час норми законодавства України відповідають нормам міжнародного законодавства.

Основною конвенцією МОП, якою захищаються діти від деяких найнебезпечніших форм експлуатації, є *Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29* [7, с. 396], спрямована на неприпустимість використання примусової праці. Примусовою працею відповідно до цієї Конвенції вважаються всі види робіт чи послуг, які людина змушена виконувати чи надавати під загрозою будь-якого покарання і котрі вона не виконуватиме чи надаватиме добровільно. Вказана Конвенція належить до найчастіше ратифікованих конвенцій МОП. Оскільки цей документ має універсальне значення незалежно від віку, він захищає дітей від примусової праці, а також застосовується щодо деяких найгірших форм праці дітей, насильницького утримування їх і залучення до проституції та порнобізнесу.

Конвенцією про інспекцію праці № 81 [7, с. 124] вимагається дотримання країнами положення, яким встановлюється, що до функцій інспекції праці входить "...забезпечення застосування норм законодавства у галузі охорони праці та безпеки трудящих у процесі їхньої роботи, таких як, наприклад, положення про використання праці дітей та підлітків" (ст. 3).

Рекомендацією щодо інспекції умов праці № 81 [7, с. 416] передбачається, що річні звіти про роботу інспекції праці забезпечать наявність інформації, необхідної для класифікації зайнятих, у якій має бути розділ про трудову зайнятість дітей і підлітків. Такі звіти можуть бути одним із небагатьох існуючих в Україні офіційних джерел отримання інформації про стан зайнятості дітей і підлітків.

За останні роки Міжнародною організацією праці було звернено особливу увагу на найгірші форми праці дітей. Керівництво МОП вирішило запропонувати нову систему стандартів із цих проблем, і головною метою її створення є гарантування того, що діти в усіх країнах, незалежно від рівня їхнього розвитку, захищені

від найгірших форм праці. Нову Конвенцію вперше обговорювали на Міжнародній конференції з питань праці у червні 1998 р. й одностайно прийняли у червні 1999 р. Це *Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці* № 182 [7, с. 425], яку Україна ратифікувала 5 жовтня 2000 р. Ця Конвенція доповнює Конвенцію № 138. Головним обов'язком, який беруть на себе країни, що ратифікують її, є вжиття негайних та ефективних заходів, спрямованих на заборону й викорінення найгірших форм праці дітей. У Рекомендації подано інструкції, пов'язані із законодавством і практичними діями щодо реалізації положень Конвенції.

Нова Конвенція – єдиний декларативний документ, спрямований проти найгірших форм дитячої праці. Положення Конвенції та Рекомендації стосуються дітей і підлітків до досягнення ними 18-річного віку, який відповідно до Конвенції МОП № 138 визначено мінімальним віком для виконання небезпечних робіт.

Виходячи з аналізу міжнародно-правових актів, присвячених регулюванню питань зайнятості молоді, можна дійти висновку, що дія їх у вказаній сфері поширюється тільки на окрему групу молодих людей, яким ще не виповнилося 18 років, тобто на неповнолітніх.

Єдиною Конвенцією МОП, що певною мірою регламентує питання зайнятості інших груп молоді, є *Конвенція про сприяння зайнятості та захист від безробіття* № 168 [8]. У ст. 26 цієї Конвенції вказується, що є багато категорій осіб, які шукають роботу, які у минулому ніколи не визнавалися чи перестали визнаватися безробітними, або які ніколи не були охоплені системами захисту безробітних.

Отже, міжнародно-правові акти у сфері зайнятості молоді досить детально регламентують питання зайнятості відносно неповнолітніх осіб. Що стосується інших категорій молоді, таких як молоді спеціалісти та особи віком до 28 років без освіти, то вони залишилися поза міжнародно-правовим захистом, що здійснило певний вплив і на національне законодавство у цій сфері.

Кодекс законів про працю України є основним загальним нормативно-правовим актом у сфері трудового права, в якому регламентації питань праці молоді присвячено гл. XIII КЗпП України, статтями якої регламентуються різноманітні аспекти трудової діяльності молоді, у тому числі й деякі гарантії забезпечення її трудової зайнятості. Але звертає на себе увагу той факт, що майже

всіма статтями цієї Глави регулюються питання праці лише щодо осіб віком до 18 років, внаслідок чого інша велика група молоді віком від 18 до 28 років щодо додаткових гарантій у сфері праці залишається незахищеною.

Огляд нормативних актів у сфері працевлаштування та зайнятості свідчить про те, що багато держав прагне розробити заходи по забезпеченню повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості, надання рівних прав всім хто бажає працювати незалежно від статі, раси, віросповідання. Із зазначеного можна дійти висновку про достатньо високий рівень правового регулювання правовідносин щодо працевлаштування молоді міжнародно-правовими актами та національним законодавством, що діють у вказаній сфері.

Література:

1. Гончарова Г. Нове дослідження проблем теорії трудового права / Г. Гончарова, В. Жернаков, С. Прилипко // Право України. – 2001. – № 5. – С. 144.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 22 грудня 1993р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 45.
4. Декларація прав дитини: проголошена Ген. Асамблеєю ООН 20.10.1959р. // Права людини: Зб. Між нар. догов. – М.: Юрид. Літ., 1990. – С. 139.
5. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971р. // Законодавство України про працю: Збірник нормативно-правових актів. – Х.: ТОВ "Одіссей". – 2004. – 848 с.
6. Конвенція МОП про права людини: ратифікована Україною 27 лютого 1991р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 13. – Ст. 145.
7. Конвенції та рекомендації, ухвалені МОП (1919-1964): В 2 т. // Міжнародне бюро праці. – Женева, 1999. – Т. 1.
8. Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. – К.: Логос, 2001. – Ч. 1. – С. 89.